

Поредица

„Бележити изследователи на българското стопанско управление“

Българско електронно научно списание „Стопанско управление“ започва Поредицата „Бележити изследователи на българското стопанско управление“. В Серията ще припомним имената на най-бележитите и най-авторитетните български изследователи творили в необятното теоретично и практическо поле на стопанското управление. Те са много, а паметта за тях избледнява, което не говори никак добре за нас, като техни следовници. Тези гиганти на мисълта и делото изучаваха преди всичко българското, а не чуждите стопанства, като осъзнаваха отлично, че точно в това се проявява основният им изследователски дълг.

Така седят нещата и в началото на XXI век – значението на изследванията на българското национално стопанство придобива съдбовно значение, което не се разбира и е оставено на самотек. Настанаха критични дни и в нашето съвремие задухаха мразовити и буреносни ветрове – България е изправена пред глобална хиперконкуренция, транснационалните вериги на създаване на стойността изсмукват капиталите и ресурсите на държавата, населението катастрофално намалява, като най-квалифицираните кадри емигрират в странство, а конкурентните предимства на страната, ако изобщо такива са останали, все повече се смаляват. Българското стопанство се намира на кръстопът – или радикално да се преобрази в контекста на дигитализацията и индустрия 4.0 и 5.0, или да се превърне в придатък на други стопанства и да не може да реализира достатъчна добавена стойност, която да се влага в нововъведения и да се реинвестира.

Именно поради тази причина трябва да се обърнем към първоизворите и най-добрите ни изследователи, които ни посочиха пътя и дадоха своето експертно мнение. Остава само да го чуем и да поемем по тяхната пъртина. Напълно по силите ни е.

Поредица
„Бележити изследователи на българското стопанско управление“
(1)

Камен Цветанов Каменов
(1950 – 2019)

от **Иван Цанов**

Камен Каменов

1. Животописание

In Memoriam. (2019). Проф. д. ик.н. Камен Каменов (1950 – 2019).
– В: Списание „Икономическа мисъл“, Бр. 1, стр. 140.

Камен Каменов е роден на 3 май 1950 г. в с. Мали Дреновец, окр. Видински. Завършва гимназия през 1968 г. в с. Арчар, а висше образование през 1974 г. в Стопанска академия „Д. А. Ценов“ – Свищов. През 1975 г. постъпва на работа в Академията като асистент по социално управление. През 1981 г. защитава докторска дисертация по икономика и през 1986 г. му е присъдено научното звание „доцент“ по социално управление.

Като хабилитиран преподавател интересите му са свързани с проблемите на управлението на промяната. През 1997 г. защитава дисертация на тема „Промяната – управление и приспособяване“ и му е присъдена научна степен „доктор на икономическите науки“. От 1998 г. е професор по социално управление. Проф. д-р ик. н. Камен Каменов е дългогодишен директор на Висшата бизнес школа към СА „Д. А. Ценов“ – Свищов. Четири мандата е ръководител на катедра „Мениджмънт“.

Общият брой научни публикации, учебници и учебни помагала на проф. Каменов е над 300. Професионалните му интереси са насочени към проблемите на човешкия фактор и неговата реализация в социалните системи и по-конкретно – към поведенческите му аспекти. В тази насока той създава научна школа, обединявайки изследванията на

преподаватели от СА „Д. А. Ценов“ и страната в това актуално за XXI век направление. Работи по проблемите на поведенческата неопределеност и мениджърската проницателност.

Проф. Камен Каменов е бил научен ръководител и консултант на много докторанти. С дейността си активно допринася за обучението и развитието на студентите от Академията и на младите научни работници. Той е сред най-успелите учени в своята област. Във връзка с професионалните му успехи е и включването му в енциклопедичното издание „Бележити съвременни българи“ за 2012 г., както и в изданието „Кой кой е в света“ (в три поредни тома), което съдържа професионална биографична информация за лидерите в областта на обществено-икономическия живот от цял свят. Основното схващане, върху което се базира дейността на издателството (с история от 1849 г.), е, че личностите, чиито постижения са оказали най-силно въздействие върху хората днес, заслужават да получат нужното признание. Проф. Каменов е класиран в топ 100 на Международния биографичен център – Кеймбридж за преподаватели и педагози за 2012 г., както и в изданието „2000 видни интелектуалци на XXI век“.

По-голяма част от публикациите му, вкл. и на английски език, са в реномирани научни издания. Има стотици цитирания у нас и в чужбина. С медийните си изяви и отразяването в печата на неговите постижения проф. д-р ик. н. Камен Каменов допринася в значителна степен за утвърждаването на името на СА „Д. А. Ценов“ – Свищов в страната и в света. Като дългогодишен член на редколегията на сп. „Икономическа мисъл“ проф. Каменов има изключително голяма заслуга за издигане на равнището и авторитета на списанието.

2. Творчество

Творчеството на Камен Каменов по стопанско управление е обширно, богато и изчерпателно. За разлика от някои други български изследователи ситуирани в ареала на стопанското управление, които пишат и по друга тематика, при Камен Каменов основният съдържателен корпус излязъл изпод перото му е посветен почти изцяло на визираната сфера. Още приживе той е признат в България за един от най-задълбочените и най-авторитетните автори на академични публикации по стопанско управление, което трябва да признаем не се среща твърде често, а направо да го кажем без недомлъвки, е изключение. Внимателният прочит на богатото му академично наследство ни дава основание да направим следните най-общии констатации:

Първо, академичните разработки на този автор обхващат много широк тематичен периметър. Изследванията му почти покриват и изпълват свода на стопанското управление от т.нар. мейнстрийм. Камен Каменов разбира стопанското управление в неговата дълбочина и е оригинален мислител. Все пак ученият прекрасно схваща, че стопанското управление е преди всичко практическа наука, а не философска (умозрителна) такава и поради тази причина не утежнява излишно текстовете си със спекулативни разсъждения, не че по принцип не може да го прави.

Второ, основен акцент в неговите съчинения се поставя върху използването и трансфера на теорията, механизмите и инструментите на стопанското управление в реалната бизнес среда. Когато създава научна публикация Камен Каменов почти винаги „гледа“ през очите на потребителя на четивото и не изгражда собствени теоретични кули

от слонова кост, разбираеми само за него. Това е безспорен положителен елемент, който рязко увеличава читаемостта и използваемостта на произведенията му.

Трето, любим похват на Камен Каменов е да анализира и интерпретира конкретни ситуации от стопанската практика, както и да описва и тълкува мениджърското поведение. В това отношение той е особено добър. Неговите управленски ситуации и бизнес казуси наистина са взети от самия живот и точно това ги прави толкова естествени, изчерпателно информативни и съвсем понятни.

Четвърто, Камен Каменов е здраво стъпил върху почвата на българската стопанска действителност и отлично познава българското управленско житие и битие. Той се съсредоточава върху съдбата и проблемите на българския мениджър, а не на американския, германския, руския и т.н. – не че и това не е важно във формиращия се глобален бизнес свят. Той съзнава, че има научен дълг преди всичко към своите, а не толкова към чуждите, макар науката да не познава националните граници. Изследователят е неподправен български автор и това си личи във всеки ред написан от него.

Пето, особено силен е този творец при написването на учебници и учебни помагала. Той притежава несъмнен и то голям педагогически талант и прекрасно владее управленската пропедевтика. Нещо повече – голяма част от дидактичните му произведения могат да се ползват и като ръководства за самоподготовка, което говори само по себе си. Изобщо качествата на неговите учебни трудове са несъмнени и безспорни. Вероятно те ще бъдат ползвани и занапред и то в рамките на няколко десетилетия.

Шесто, много важно е да се подчертае, че Камен Каменов създава научна школа в рамките на стопанското управление. Тази школа има всички черти на класическа такава: В основата стои бележит изследовател (Каменов), който има огромен брой публикации, известни в България и в странство, с приноси във фундаменталната теория; Наличие на специфично теоретично ядро в творчеството на основателя на школата (поведенчески аспекти на управлението), което го отличава от всеки друг (*differentia specifica*); Широк кръг от последователи, които признават авторитета на създателя на школата и го цитират масирано, като в някаква степен доразвиват и идеите му; Паметта за основоположника на школата не изчезва със смъртта му.

В творчеството на Камен Каменов се откроява особен афинитет към фигурата на мениджъра (управленеца). Изследователят изучава и интерпретира неговото поведение от най-различни гледни точки и то в голяма дълбочина и с рядко срещана нюансировка, като стига до изводи еднакво ценни както за теорията, така и за практиката. Ето какво пише той, например, в статията „Власт – поведение и себедоказване на мениджъра“: „...може да се направи извода, че немалка част от проблемите около нас са плод именно на разминаване на длъжностното и личностно поведение. Особено опасно е това явление в случаите, когато се разполага с власт и става все по-опасно, колкото властта е по-голяма, по-неограничена. Това не е въпрос само на преките загуби нанесени на обществото в материален, а защо не и в духовен план. Това е въпрос на деформиращо въздействие, върху съзнанието на онези, които са подвластни на тези мениджъри.

...За нарушения, произтичащи от длъжностното поведение, обществото е създадо защитни бариери – закони, в които на нарушението съответства и наказанието. Такива има и за негативните прояви на личностното поведение. Но като че ли тук не всичко е обхванато. Няма закони, съд за отчуждението между хората, за безразличието... По-точно няма такива, докато те не доведат до социална катастрофа, засягаща интересите, дори живота на много хора – тогава вече има, но е късно. И в крайна сметка какво се получава, в основата на доброто съответствие на обществените цели и интереси и длъжностно

поведение лежи личностно поведение. Като че ли ние се стремим да вкараме някаква схема, да управляваме първото, а второто го приемаме такова, каквото е. В това се състои и основният проблем, атакува се не причината, а следствието. Ето защо, макар и с контролни функции в нашето общество да са ангажирани органите на държавния финансов и вътрешно-ведомствен контрол, стопанска полиция и др. нарушенията не намаляват, напротив – растат.

От къде идва сложността на проблема за управление на личностното поведение? Може би от липсата на адресност. Ако лесно може да се установи, че бракът е резултат от немарливост от страна на специалисти и ръководство (и затова те не получават премия), то изключително трудно е да докажем, че те като личности притежават тези негативни за обществото качества.

За правилно морално и социално формиране на личността, може би е нужно да се скъса с малките компромиси навсякъде и във всичко. Този зле разбран хуманизъм зрънце по зрънце се натрупва, за да се превърне един ден в почти неуправляем процес. И тогава наистина имаме омагьосан кръг, защото зад големите грешки ние не виждаме малките компромиси. И ще ни бъде трудно да кажем кое е определящото, дали длъжностното, или личностното поведение“ (Каменов, 2007, стр. 20-24).

От цитираният текст могат да бъдат направени два главни изводи. Първият е, че Камен Каменов познава почти до съвършенство битието на българския мениджър и извършва напълно адекватни анализи на неговата дейност. Вторият е, че се наблюдава несъмнена връзка между неговите интерпретации и мениджърската действителност в България.

Нека да завършим представянето на творчеството на Камен Каменов с фрагменти от последната му публикация, любезно предоставена на редакционния екип на основаното от самия него списание „Икономика“ 21. Привеждаме само въведението и края на студията му „10-те „НЕ“ за мениджърска ефективност“ без коментар, за да стане ясно как с малко думи се казва много и как само с помощта на няколко изречения се правят проникателни заключения: „Въведение. Това, което се случва или приема като даденост сега, много често е подготвено далеч във времето. Само мениджър, който е стъпил на сигурното минало, може да има поведение, адекватно на ситуациите в настоящето, и да бъде прозорлив за бъдещето. Това да знаеш кога и при какви обстоятелства да кажеш „не“, много често е в основата на елиминирането на конфликтни ситуации в бъдещето и спестяване на неефективно разходване на средства в организацията. В случая „НЕ“-то не означава отрицание в буквалния смисъл, а критично преосмисляне на поведението на мениджъра и екипа при решаването на базови проблеми в организацията.

„НЕ“-то при подходящи ситуации и с реален ефект при решаването на конкретни проблеми означава, че мениджърът не живее в измислен свят с властова декорация, а здраво е стъпил на земята. И като цени хората с професионални качество и морал, така е непримирим към нарушителите на професионалната етика и трудовата дисциплина.

Синтезирането на 10-те НЕ в студията, от една страна, е свързано с необходимостта от съобразяването на мениджъра с възможни поведенчески прояви при реализацията на управленския процес и от друга – с научните постановки в тази насока. В случая НЕ-то е по-скоро основание за осмисляне на поведението на мениджъра в различни ситуации и ориентирането му за правилно решаване на възникналите проблеми. Да се дават предписания и технологични решения за конкретно поведение, е не само трудна задача, но и непосилно дори за специализирани екипи. И това е така, защото човек в различно време проявява и различно поведение. В едни ситуации може да се проявят качества, които при

други да изглеждат коренно противоположни. В случая става дума за рамка, в която трябва да се търсят и определят някои от основните елементи на поведение на мениджъра, които биха му спестили някои чисто човешки слабости във връзка с властта и с това да осигурят по-висока мениджърска ефективност. При това винаги трябва да се има предвид, че основна опора за мениджъра при реализацията на управленския процес са членовете на неговия екип. Допускането на компромиси при неговото формиране ще повлияе в негативна посока на усилията за осигуряването на устойчив управленски процес.

...Проблемите, свързани с мениджърската ефективност, са многолики. Те могат да бъдат обект на оценка и анализи от специалисти и учени от различни области – философи, социолози, икономисти, юристи, психолози и т.н. Основните изводи, които могат да се очертаят от разгледаните въпроси в студията, отнасящи се до 10-те НЕ за мениджърска ефективност са в две направления.

Първо, за да има ефективен управленски процес, от значение е начинът на неговото структуриране. Всяко несъответствие във връзка с нормативната база, субекта и обекта на управление трябва да бъде навреме диагностицирано и решавано, респ. и с подходящото поведение на мениджъра за ефективна ръководна дейност.

Второ, поведението на мениджъра и неговия екип е в основата на ефективното използване на правилно структурирания управленски процес. Единствено човешкият фактор, ако това е налице, оказва влияние върху крайните резултати със собственото си поведение. Мотивирането на тази активност е въпрос на мениджърско умение и поведение“ (Каменов, 2019, стр. 4-32).

Все пак да споменем нещо накрая. Горният текст е отпечатан в междууниверситетското списание „Икономика“ 21, създадено от самият Камен Каменов. Вижда се, че той има рядко срещащо се схващане за ролята и мястото на обединената и всеобхватната българска наука за стопанското управление, а не е привърженик на затвореното само зад стените на един български университет познание. Наистина това е виждане на общобългарски визионер от голям мащаб. В случая Камен Каменов демонстрира рядко срещащо се в България широта на възгледите, а не тесногръда ведомствена (тясно университетска) закостенялост, където всеки е сам за себе си и не вижда общобългарското, а се крие само зад синорите на собствената си катедра.

Библиография

1. Каменов, Камен. (2019). *10-те „НЕ“ за мениджърска ефективност*. – В: Икономика 21. Междууниверситетско списание. Година IX, книга 1, стр. 3-32. Свищов: АИ Ценов.
2. Каменов, Камен. (2007). *Власт – поведение и себедоказване на мениджъра*. – В: Сп. „Диалог“, бр. №4, стр. 15-24.
3. In *Memoriam*. (2019). Проф. д. ик.н. Камен Каменов (1950 – 2019). – В: Сп. „Икономическа мисъл“, Бр. 1, стр. 140.

Избрана библиография

1. Каменов, Камен. (2014). *Контролинг*. Учебник. Второ прераб. и доп. изд. Велико Търново: Фабер.
2. Каменов, Камен. (2013). *Основи на управлението*. Велико Търново: Фабер.

3. Каменов, Камен. (2013). *Поведение и отношения в социалните структури*. Студия. – В: Годишник на Стопанска академия Д. А. Ценов – Свищов, бр. СХVI, стр. 7-43. Свищов: АИ Ценов.
4. Каменов, Камен, Анатолий Асенов. (2013). *Основи на управлението*. Ч. 1, Теоретични основи на управлението. Велико Търново: Фабер.
5. Каменов, Камен. (2011). *Интереси и несъответствия в управленския процес*. Учебно помагало. Велико Търново: Абагар.
6. Каменов, Камен. (2011). *Себепознаването и съдебителството – основа за професионален и управленски успех*. Учебно помагало. Велико Търново: Фабер.
7. Каменов, Камен. (2010). *Неформалните истини и формалните дадености при реализацията на управленския процес*. Учебно помагало. Свищов: Акад. изд. Ценов.
8. Каменов, Камен. (2010). *Поведенчески аспекти на неформалната икономика*. Учебно помагало. Велико Търново: Абагар.
9. Каменов, Камен. (2009). *Поведенчески мрежи и поведенчески фобии в управленския процес*. Учебно помагало. Велико Търново: Абагар.
10. Каменов, Камен. (2009). *Ситуации и поведение в управлението*. Учебно пособие за дистанционно обучение [за магистърска програма по психология и поведение в управлението]. Свищов: Акад. изд. Д. А. Ценов.
11. Каменов, Камен. (2007). *Управленски процес и мениджърско поведение*. Библиотека Стопански свят, Бр. 89. Свищов: Академично изд. Ценов.
12. Каменов, Камен. (2006). *Асиметрията в управленския процес*. Учебно помагало. Велико Търново: Абагар.
13. Каменов, Камен. (2003). *Устойчивост на управленския процес*. Студия. – В: Годишник на Стопанска академия Д. А. Ценов – Свищов, бр. CV, стр. 5-45. Свищов: АИ Ценов.
14. Каменов, Камен. (2002). *Поведение в управлението*. Велико Търново: Абагар.
15. Каменов, Камен, Кристиан Хаджиев. (2000). *Човешкият фактор и екипната дейност в управлението*. София: ИК Люрен.
16. Каменов, Камен. (1999). *Мениджмънт*. Второ доп. и прераб. изд. Велико Търново: Абагар.
17. Каменов, Камен, Стайко Белокопски. (1997). *Основи на мениджмънта*. Под общ. ред. на Камен Каменов. Велико Търново: Абагар.
18. Каменов, Камен. (1980). *Автоматизирана подсистема „Управление предметите на труда“*. [Учебник за студентите от ВФСИ Д. А. Ценов-Свищов]. Свищов: ВФСИ Д. А. Ценов.

За автора

Проф. д-р Иван Цанов Цанов
Ел. поща за контакт: ivan_tsanov@yahoo.com